

*Наталія Біла,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТІВ СУСПІЛЬНОГО МОВНИКА ПІД ЧАС ВІЙНИ: АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ

Сайт «Суспільне Новини» у 2022 році ввійшов до переліку медіа з найвищим рівнем журналістських стандартів. До лідерів рейтингу загальноукраїнських онлайн-медіа, які мали найнижчі показники маніпуляцій, джинси на фейків, також належать: «Громадське», «Бабель», «Дзеркало тижня», «НВ», «Букви», «Еспресо», «Ліга», «Українська правда» [6]. «Підтвердженням професійних переконань команди «Суспільне Новини» стали дані соціологічного дослідження USAID-Internews, за якими платформи «Суспільного Мовлення» – «Перший канал», «Українське Радіо» та діджитал-платформи – потрапили у перелік джерел новин, до яких українці звертаються найчастіше» [6].

Про зміну (адаптацію) журналістських стандартів під час війни ми чуємо щоразу частіше, однак розуміємо, що в ідеалі журналісти повинні дотримуватися професійних стандартів за будь-яких умов. Баланс думок, оперативність подачі інформації, достовірність (посилання на джерела), відокремлення фактів від коментарів, точність та повнота інформації – головні професійні стандарти для будь-якого журналіста. Однак, «у час війни журналісти зіткнулися з новими викликами, від вирішення яких залежить не тільки якість подання інформації, а й життя» [3].

Війна продиктувала конкретні актуальні зміни у застосуванні професійних стандартів. Передусім, стандарт оперативності. Журналісти не можуть передавати новини в прямому етері, уся інформація передається із затримкою у часі в цілях безпеки. Щодо стандарту повноти, то «ми не можемо вчасно повідомити, куди саме прилетіла ракета, дати повну інформацію, якої шкоди вона завдала, бо знову ж таки знаємо, які наслідки можуть бути» [2]. Переосмислюється і стандарт балансу інформації. «Всі розуміють, що в матеріалі мають бути представлені обидві сторони. Але виходячи з того, як чинить Росія, що вона говорить, ми працюємо інакше. Тупий підхід, в якому «Україна заявила, що Росія обстріляла ЗАЕС, а Росія заявила, що це зробила Україна», не є насправді журналістською роботою. Щоб зрозуміти, хто обстріляв електростанцію, аудиторії варто дати трішки контексту – хто її контролює і кому це вигідно» [2]. З початком війни винило також поняття дотримання політичного балансу. «І тому нормально, що нас дещо «покосило» з точки зору балансу. Ми спершу почали давати слово людям, які ухвалюють рішення. І переважна їхня більшість – це представники влади» [2]. Протягом перших тижнів війни редакції мали вирішувати для себе, «як публікувати фото тіл загиблих чи показувати обличчя російських полонених, як писати про російські звірства, воєнні злочини та геноцид і про що говорити з потерпілими» [1].

На початку повномасштабного вторгнення «Суспільний мовник» разом із комерційними каналами зміг об'єднався в марафон «Єдині новини». Однак це призвело не лише до консолідації всеукраїнських каналів, але й до змін на «Суспільному». «Через марафон ми втратили власний ефір, оскільки всі мовимо спільно. Ми фактично перетворилися суто на новини» [2]. Телеканал «UA: Перший» працює у форматі марафону з першого дня (з 24 лютого 2022 року) повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України. Шестигодинний щоденний етер у телемарафоні «Єдині новини» забезпечує своєчасну подачу новин.

Проаналізувавши контент «Суспільного» з червня по жовтень 2022 р. (п'ять місяців) у межах телемарафону «Єдині новини» можемо зробити висновок про те, що

ефірна сітка каналу здебільшого складається з оригінального півгодинного (чи 15-ти хвилинного) блоку новин, інтерв'ю, гостей в студії. Щодо професійних стандартів журналістики (достовірність, точність, баланс думок, повнота, відокремлення фактів від коментарів, оперативність), які ретельно прописані у «Редакційних засадах інформаційного мовлення публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» [4] зауважимо, що журналісти телеканалу «UA: Перший» часто їх порушували в етері телемарафону «Єдині новини». Кількісно найбільше журналісти та ведучі подавали недостовірну, неповну інформацію, неточну та не відокремлювали факти від коментарів. Найменше порушували стандарт оперативності. До прикладу, в шестигодинних етері за 10 жовтня 2022 року журналісти «Суспільного» припустилися 59 помилок. Це дуже багато, особливо для суспільного мовника, який мав би бути взірцем для всього комерційного медіапростору. Найчастіше журналісти порушували стандарт відокремлення фактів від думок (коментарів) – усього 39 разів. Найбільше було суб'єктивних думок під час озвучення новин. Варто наголосити на тому, що від початку повномасштабного вторгнення ведучі новин та журналісти у прямих етерах часто дозволяють собі висловлювати власне ставлення до Росії. Вони часто називають це громадянською позицією і не вважають порушенням журналістських стандартів.

Під час етерів «Суспільного» порушень професійних журналістських стандартів за 6 червня 2022 р. було 9, за 11 червня 2022 р. – 11, 17 червня 2022 р. – 7, за 28 червня 2022 р. – 16, за 5 липня 2022 р. – 7, за 10 липня 2022 р. – 17, за 18 липня 2022 р. – 7, за 22 липня 2022 р. – 5, за 16 серпня 2022р. – 10, за 20 серпня 2022 р. – 10, за 27 серпня 2022 р. – 21 (з них 12 – стандарт достовірності), 31 серпня 2022 р. – 10, за 3 вересня 2022 р. – 19, за 11 вересень 2022 р. – 16 (з них 10 – стандарт достовірності), за 30 вересня 2022 р. – 51 (18 з яких – стандарт відокремлення фактів від коментарів, 9 – стандарт достовірності інформації, 8 – стандарт точності), за 24 жовтня 2022 р. – 17, за 31 жовтня 2022 р. – 33 (13 з яких – це неотримання стандарту достовірності, 10 – стандарт точності, 7 – стандарт відокремлення фактів від коментарів).

Як помітно з дослідження, кількісно щодо порушень лідирує стандарт достовірності, а точніше улюблені журналістські узагальнення, посилання на невідомі джерела та людей, зокрема «місцевих мешканців» та керівників, експертів. До прикладу, в етері за 16 серпня 2022 р.: «В Енергодарі ціни на продукти харчування завищені щонайменше втричі, повідомляють місцеві мешканці» (у прямому ввічкненні Олени Лисенко); «Там, де були сараї, залишились, за словами місцевих жителів, воронки по півтора метри глибиною» (у прямому ввічкненні Олексія Коцебчука); «Різні джерела повідомляють про керівника цієї групи...» (ведучий Анатолій Єрема).

Другий у нашому рейтингу – це стандарт точності, адже редактори намагаються візуалізувати (ілюструвати) слова гостей студії будь-якою картинкою. Це вже стало поганою звичкою «Суспільного». Приміром, під час розмови з Олексієм Даніловим, його слова були проілюстровані хаотичним підбором відеоматеріалів із зони бойових дій, а слова Романа Власенка – зображенням зруйнованих вулиць наших українських міст, розмову з військовим експертом Сергієм Грабським працівники каналу недоречно ілюстрували її випадковими архівними матеріалами із зони бойових дій (за 18 липня 2022 р.).

Отже, можемо зробити висновок про те, що відомі стандарти журналістики у блоці «Суспільного» в етері телемарафону «Єдині новини» найчастіше журналісти та ведучі порушували подаючи недостовірну, неповну та неточну інформацію. Особливо ведучі та журналісти грішили тим, що висловлювали власне ставлення до подій та фактів. Часто візуалізували розмову гостей студії невідповідним архівним відеоматеріалом та не титрували синхрони телесюжетів. Найменше порушували стандарт оперативності.

Висновки. Повномасштабне вторгнення ворога на нашу землю продиктувало конкретні зміни у використанні професійних стандартів журналістики. Стандарти оперативності, повноти інформації, балансу думок та позицій дещо трансформовані під вимоги часу, в інтересах державної цілісності та збереження життя мирного населення. З одного боку, журналісти не можуть вчасно повідомити, куди саме прилетіла ракета, дати повну інформацію, адже це може зашкодити. Журналісти думають про наслідки інформації. З іншого боку, часто аудиторія може бачити шокконтент (фото чи відео) і редакційна політика каже, що це виправдано, адже не можна приховувати жахіття російських вчинків. Однак, журналістам «Суспільно» потрібно пам'ятати про ті стандарти, яких все-таки можна і потрібно дотримуватися навіть у такий важкий час.

Список використаної літератури

1. Адамович Н. Чи змінює війна стандарти журналістики, або Як писати про російські звірства, воєнні злочини й геноцид. URL: <https://zmina.info/articles/ukrayinskij-zhurnalistycki-treba-perestaty-kompleksuvaty/>
2. Буняк В. Суспільний інтерес у медіа в час війни. Лекція Ангеліни Карякіної. URL: <https://detector.media/community/article/204894/2022-11-16-suspilnyu-interes-u-media-v-chas-viyny-lektsiya-angeliny-karyakinoi/>
3. Про журналістські стандарти у час війни. URL: <https://souspilnist.org/blog/news/pro-zhurnalistski-standarti-u-chas-vii/>
4. Редакційні засади інформаційного мовлення публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України». URL: https://corp.suspilne.media/media/documents/protokoli-pravlinnya/redaktsiini_zasady_informatsiinoho_movlennia_PAT_%C2%ABNSTU%C2%BB.pdf
5. Суспільне мовлення. URL: <https://corp.suspilne.media/newsdetails/4809>
6. 2022 рік на цифрових платформах Суспільного Мовлення: головні події. URL: <https://corp.suspilne.media/newsdetails/5739>

*Дмитро Гавловський,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 061 Журналістика,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна*

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Сьогодні якість комунікації та інформації стає ключовим елементом у боротьбі з російською агресією в Україні. Використання маніпуляцій та маніпулятивних технологій є одним з найбільш поширених методів збільшення впливу та досягнення мети.

На думку Ю. Ладжинського, маніпуляція – це дії, спрямовані на зміну позиції, думок, переконань, поведінки людини, яка піддається впливу. Маніпуляція є дезорієнтуванням, заснованим на приховуванні інформації, викривленні, перекоханні фактів, замовчуванні та іншій дезінформації. Крім того, маніпуляції можуть ґрунтуватися на використанні емоційного впливу, створенні відчуття невідкладності, погрози, обіцянки, частіше ніж на раціональних аргументах та доказах [1]. Визначення маніпулятивних технологій, запропоноване С. О. Гудзенко, полягає у використанні комунікаційних засобів з метою зміни думок, переконань та поведінки людей без їх відчуття впливу на них. Маніпулятивні технології можуть бути